

Oppgave 5:***The Waste Land*****Innledning**

Det finnes ingen fasit når det gjelder å forstå skjønnlitteratur. Lyrikk åpner for følelser og individuell tolkning. Det kan være vel så viktig at diktet gir leseren noe som at han eller hun forstår dikterens intensjoner. Å skjønne modernistiske dikt kan være særlig krevende, og derfor oppstår flere ulike tolkninger, uten at noen behøver å være mer riktige enn andre. Det finnes mange ulike innfallsvinkler når man skal studere dikt, og her blir følgende valgt:

Jeg vil presentere to ulike tolkninger av diktet *The Waste Land* (1922) av T. S. Eliot, og deretter drøfte hvilken av disse tolkningene som gjør diktet mest relevant for norske lesere i 2008. Ettersom *The Waste Land* er et så stort og omfattende dikt, har jeg kun fokusert på tolkningene av diktet som helhet, uten å gå inn i enkeltdelene. Jeg vil også presisere at jeg bruker den engelske tittelen når jeg snakker om diktet, men i sitater der den norske tittelen, *Det golde landet*, er brukt, blir selvfølgelig det gjengitt. Men før jeg går inn på de to tolkningene vil jeg se på ulike litterære praksiser Eliot bruker i *The Waste Land*.

Litterære praksiser

The Waste Land er et langt, modernistisk dikt med utallige allusjoner – intertekstualitet i form av henvisninger til andre tekster. (Ridderstrøm 2008b s. 16). Diktet inneholder en kombinasjon av stoff fra myter, sitater fra andre kjente forfattere og indirekte henvisninger til andre verk av ulike sjangre. Disse bitene kommer fra mange ulike kulturer og tider. Noen eksempler på dette er fabelen om tordenets mening som er hentet fra *Brihadaranyaka Upanishad* (verselinje 401 og utover), verselinjene 63-65, «I had not thought death had undone so many. / Sighs, short and infrequent, were exhaled, / And each man fixed his eyes before his feet.», som er tatt fra Dantes *Inferno*, og sitatet «*Et, O ces voix d'enfants, chantant dans la coupole!*» (verselinje 202) som er fra Verlaines dikt *Parsifal*. (Eliot 2008). I tillegg fletter Eliot inn deler av sin egen livshistorie. «I *The Waste Land* blir altså virkeligheten gjengitt gjennom et nett av legender, myter, litterære verk og **Eliots** selvbiografiske hentydninger.» (Ridderstrøm 2008a s. 203). «Bakgrunnen [for sitat- og allusjonsmetoden] var en forestilling om all menneskelig kulturs enhet, og dermed også dens samtidighet.» (Brekke 1996 s. 84-85). Eliot ville la sitt nye verk spille mot all tidligere kunst. Slik blir diktet et konglomerat av alle verdens hjørner, nåtid og fortid, og det føles universelt.

Eliot tilhører «den modernistiske bevegelsen innover». Denne er preget av subjektivitet, drøm og språkfokusering. «Forfatterne [som tilhører denne bevegelsen] er eksperimentelle og utforskende, lager overraskende komposisjoner og ønsker å framstille bevissthetens indre virkelighet.» (Ridderstrøm 2008a s. 177). Denne beskrivelsen passer godt på Eliots skrivemåte i *The Waste Land*. Språket i diktet speiler verden. Det vitner om kaos og fortvilelse, men samtidig som det er fragmentarisk og usammenhengende, finnes det musikalitet i det. Rytmen i diktet følger de skiftende assosiasjonene. (Brekke 1996 s. 84). Eliot gjør også bruk av katakreser – fordreide metaforer eller ulogiske sammenbindinger av ord. (Ridderstrøm 2008b s. 276). Det er også tilfeller av stilbrytning i diktet, fra det arkaiske høystemte til det hverdagslige og vulgære. (Olsson & Algulin 1995 s. 487). I tillegg er diktet preget av polyfoni, altså at det er mange stemmer som taler.

En skrivepraksis Eliot benyttet seg av da han skrev diktet, var å sende sine uferdige manuskript til vennen Ezra Pound, som kom med kommentarer og tilbakemeldinger. Deretter bearbeidet Eliot tekstene sine. Dette kunne foregå i flere omganger. (Ridderstrøm 2008a s. 203). Det var altså en svært omfattende prosess.

Smidts tolkning

Kristian Smidt mener *The Waste Land* først og fremst er uttrykk for en dyp moralsk pessimisme. Diktet er en dyster skildring av etterkrigstidens Europa. «*Det golve landet* er blitt stående som det mest pregnante uttrykk i tiden for en generasjons brustne forhåpninger. Merkelig nok tok Eliot selv avstand fra nettopp denne tolkningen.» (Smidt 1996 s. 20). Dette kommer av at forfallet han tematiserer, ikke bare er et resultat av verdenskrigen, men en moralsk og åndelig oppløsning over flere generasjoner. «Det var vel også derfor han valgte å gi diktet en tittel fra mytologien og å symbolisere goldheten med episoder fra moderne menneskers sterile seksuelliv» (s. 20) Smidt skriver ikke noe videre om de moderne menneskene, men viser til hvordan tittelen er knyttet til de gamle legendene om Den hellige gral og en dødssyk konge. Eliot har tatt i bruk denne myten slik den ble fortolket antropologisk, nemlig som utsprunget i en gammel fruktbarhetskultus. «I det hele tatt tjener diktets tittel og den mytologiske rammen først og fremst til å fremheve enheten i diktet og til å universalisere det bildet av goldhet som de enkelte episodene tegner.» (s. 21). Diktet er komplekst, men må likevel sees som en helhet, noe de universelle temaene tiden og menneskeheten kan bidra til.

En annen grunn for å avvise at diktet er et uttrykk for en bestemt generasjons desillusjonerthet er at det er veldig personlig. Det «røper og gjenspeiler noen av dikterens sterkeste

følelser i en uutholdelig livssituasjon.» (s. 21) Eliot hadde det tungt i deler av livet sitt, og det er naturlig at følelsene han hadde får plass i diktet.

Smidt nevner imidlertid at det finnes en metafysisk dimensjon ved diktet som blir spesielt synlig i avslutningen. Han påpeker også at det kanskje finnes et håp om åndelig frelse uttrykt i det siste order «shantih» som betyr «fred som overgår all forstand» (Eliot 1996 s. 42), men det er den negative stemningen som blir vektlagt i tolkningen hans.

For å oppsummere Smidts tolkning er diktet pessimistisk og omhandler moralsk og kulturell sterilitet. Vi møter vi et øde land preget av pessimisme, mørke og tørke.

Southams tolkning

I *A Student's Guide to The Selected Poems of T. S. Eliot* (1968) presenterer B. C. Southam sin tolkning av diktet. Hans lesning har som hovedpoeng det Smidt bare kort nevner i avslutningen sin. Southam oppfatter temaet i diktet som muligheten for frelse av «the Waste Land». Denne består i at den følelsesmessig, spirituelle og intellektuelle vitaliteten vinnes tilbake.

Eliot develops this theme drawing upon related patterns in nature, myth and religion: the cycle of the seasons; the ancient fertility myths of Egypt, India and Greece, in which the god must die to be re-born, to bring fertility to the soil and potency to the people; a pattern known to us again in the life, death and resurrection of Christ. (s. 69).

Han viser her til det sykliske, det er et kretsløp som må bestå. Man må gjennom en dårlig periode for at det igjen kan blomstre.

Southam forklarer også myten om Den hellige gral og kongen, og viser til Eliots bruk av *The Golden Bough* (1890-1915). Han vektlegger også her kontinuiteten, for eksempel ved å vise til seremonier rundt gudene Adonis, Attis og Osiris. Her ble det gjort offer for å sikre at sesongene gikk sin gang, og at det nye årets liv skulle bli født av det gamle (s. 70).

Southam gjør det også klart i sin tolkning at «the Waste Land» er verden slik Eliot så den etter første verdenskrig, men det er vestens emosjonelle og spirituelle sterilitet, ikke den fra krigens ødeleggelse og blodbad, han mener. Det er «the 'waste' of our civilization.» (s. 69). Eliot ser ikke på det som én enkelt hendelse i historien som kun gjelder vesten på 1900-tallet, men ser det i sammenheng med fortiden. Datidens tro, tvil, kultur og liv blir satt i forhold til eldre tider. Dette viser han ved å inkludere allusjoner fra alle tider.

Som vi ser av dette, finnes det noen likheter i Smidts og Southams tolkninger, noe jeg vil komme nærmere inn på i neste avsnitt, men i det store og det hele er Southams tolkning positiv, og

den gir rom for håp.

Sammenligning

Smidt og Southam har noen felles oppfatninger om diktet, nemlig at de begge ser *The Waste Land* som noe mer enn én generasjons desillusjonerthet etter en forferdelig verdenskrig, men heller et uttrykk for flere generasjoners sterilitet, både moralsk og emosjonelt. Begge forstår også diktet i forhold til de mytene Eliot bruker, og hvordan han fletter inn elementer fra ulike tider og kulturer i diktet sitt. Mye av dette kan de lese ut av Eliots egne kommentarer til diktet. Hans noter har ført til en mer «tvungen» lesning. Et eksempel på en slik ledende forklaring er noten om verselinje 218 der den blinde seeren Tiresias fra gresk mytologi dukker opp. Her står det at han er den viktigste personen i diktet, at alle kvinner er én kvinne og at kjønnene møtes i Tiresias. (Eliot 2008). Det er stort sett bra at vi blir opplyst om hvor sitater er hentet fra og så videre, men dette kan også virke forstyrrende og styrende. Det er med andre ord både fordeler og ulemper med slike forklarende noter. På den ene siden kan det føre til at diktet blir forstått på flere nivåer, men på den annen side kan det frata leseren den umiddelbare reaksjonen og leseropplevelsen.

Smidt mener at sitatene og allusjonene beriker diktet, men at vi som lesere ikke behøver å beherske Eliots egen lærdom for å ha glede av diktet (1996 s. 21). Southam derimot, tilbyr leserne sine en grundigere tolkning av hele diktet, og han legger til en god del forklaringer i tillegg til Eliot sine. Han går grundig til verks og forklarer litt om hver av de fem delene før han tar for seg de verselinjene han synes bør forklares fra den delen det er snakk om. Den ulike praksisen de to benytter seg av, kan komme av at de har ulike formål med boka eller artikkelen sin, og hvem som er beregnet som lesere av dem. Southam skriver en bok for studenter, og for dem er det svært nyttig med grundige forklaringer som går i dybden. Smidts artikkel finnes i et tillegg til en diktsamling utgitt i en bokklubb, og han skriver derfor til den alment diktinteresserte leseren.

Som vi kan se av tolkningene til Smidt og Southam beskrevet over, er det mulig å forstå essensen i diktet på ulike måter selv med et forklarende noteapparat, men asossiasjonene løper naturligvis ikke like fritt når man forholder seg til et slikt. Men det er da også mye i diktet som står ukommentert fra Eliots side, og *The Waste Lands* språk gjør at det fortsatt er store rom for tolkning, selv om noen elementer er «ferdig tolket».

Den store forskjellen mellom Smidts og Southams tolkning er hvordan de ser på håp. Mens Southam ser muligheter for en ny begynnelse, har Smidt et mer dystert syn. For å forenkle veldig kan vi si at Smidt leser diktet pessimistisk og Southam leser det optimistisk. Dette gjør at selv om

de to har mange felles oppfatninger, står de på hver sin ende av skalaen med hensyn til hva de opplever som grunnstemningen i diktet. Her står mørke mot framtidsoptimisme.

Hvilken tolkning gjør diktet mest aktuelt i dag?

Når jeg nå skal vurdere om det er Smidts eller Southams tolkning som gjør *The Waste Land* mest relevant for norske lesere i 2008, er det først nødvendig å se på dagens samfunn. Det er vanskelig å gi noen definisjon på hvordan Norge er i dag, men jeg vil forsøke å skissere noen tendenser.

Norge er i dag et multikulturelt samfunn og får impulser fra ulike kanter av verden. Verden blir mindre og mindre etter hvert som teknologien utvikler seg. Det finnes mange trossamfunn her, men landet vårt blir mer og mer verdsliggjort for hvert år som går. Det virker ikke som om vi har like stort behov for religion i livene våre lenger, men vi trenger likevel å finne en mening med tilværelsen. Diktet *The Waste Land* tematiserer dette:

Man kan snakke om variasjoner over et dobbelttema med en viss religiøs karakter: På den ene side en angstfremkallende meningsløshet og sterilitet sprunget ut av den moderne, sekulariserte verden med hele sitt forvirrende mangfold, på den annen side nødvendigheten av å tyde og forstå denne verden, om mulig finne mening i den. (Landro 1996 s. 11).

Det er mye som truer verden, inkludert Norge. Vi erfarer nå en miljøkrise hvor menneskeskapte problemer skaper ekstremvær som igjen fører til enorme ødeleggelser og dreper tusenvis. Krig og annen elendighet har til alle tider vært tilstede i verden, og uten noe fast holdepunkt kan det av og til synes tungt å leve. Denne håpløsheten og pessimismen er også det Smidt leser i *The Waste Land*.

Selv om dagens Norge på langt nær er ikke er like dystert som det Smidt ser i *The Waste Land*, så er det nok den lesningen som gjør diktet mest aktuelt for oss i dag. Det er en hard verden vi lever i, og fæle ting som vi en gang trodde bare skjedde «langt vekk», kan like gjerne skje rett utenfor vinduene våre. Vi søker en mening i alt dette, noe som også blir uttrykt i *The Waste Land*: «Diktet [...] uttrykker en intens desperasjon og en søken etter noe som kan gi den moderne virkelighet en eksistensiell fylde.» (Ridderstrøm 2008a s. 203). Jeg ser Southams lesning som en mer religiøs og drømmende lesning. Det er selvfølgelig viktig å ha håp, men de færreste tror vel på en helt ny begynnelse i romantisk forstand i samfunn som er preget av rasjonell tankegang.

Litteratur:

Brekke, P. (1996). Oversetterens sluttkommentar. I: Eliot, T. S., *Det golde landet og andre tidlige dikt* (s. 81-87). [Oslo]: Den norske bokklubben.

Eliot, T. S. (1996). *Det golde landet og andre tidlige dikt*. [Oslo]: Den norske bokklubben.

Eliot, T. S. (2008). *The Waste Land*. Bartleby. Lokalisert 26. mai 2008 på Verdensveven:
<http://www.bartleby.com/201/1.html>

Landro, J. H. (1996). En radikal klassisist. I: L. C. Slang & T. Viken (red.) *T. S. Eliot* (3-18). [Oslo]: Den norske bokklubben.

Olsson, B. & Algulin, I. (1995). *Litteraturens historia i världen*. Stockholm: Norstedts.

Ridderstrøm, H. (2008a). *Litteraturhistoriske tekstpraksiser*. Oslo: Høyskoleforlaget.

Ridderstrøm, H. (2008b). *Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier*. Lokalisert 26. mai 2008 på Verdensveven: <http://home.hio.no/~helgerid/litteraturogmedieleksikon.pdf>

Smidt, K. (1996). T. S. Eliot: Det golde landet og andre tidlige dikt. I: L. C. Slang & T. Viken (red.) *T. S. Eliot* (19-22). [Oslo]: Den norske bokklubben.

Southam, B. C. (1968). *A Student's Guide to The Selected Poems of T. S. Eliot*. London: Faber and Faber.